

גליון "והיו הדברים"

רשום על מצבת רבינו
בווארשא

ומי שישתדל בחדפסת
הספרים יהיה לו המחבר
למליץ אם יהיה לו זכות

מתורת הגה"ק ר' אריה ליב צינץ זי"ע
אבד"ק פלאצק ובסוף ימיו בווארשא

פר' לך תשפ"ג

גליון 31

המלכים. והנה עדיין לא נתקרה דעתו אם כבר יצא מכח המזל שעדיין ראה עליו סימן הריגה, כענין שנאמר בישראל (שמות י) "כי רעה נגד פניכם" שכוכב הרעה מורה על שפיכת דמים, ולזה יעד הוא, "אל תירא" עוד מן המזל, כי "שכר הרבה מאוד", ואין המזל עומד בפניך, כאשר ראית שלא הזיק לך מערכת מזלך.

ולזה אמר "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי", כי ההפרש יש בין מתנה החלטית למתנה לזמן, כי מתנה לזמן אין לו קנין הגוף ובמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג מקרי קנין פירות (גיטין מ"ה). אף שאפשר שיהיה אצלו קרוב לחמשים שנה שהם שנת היובל לא מקרי קנין הגוף, כי על כל פנים תצא ממנו ביובל ולא ירשו בניו אחריו ואינו מתנת הגוף רק קנין פירות בעלמא, ועל זה אמר "מה תתן לי", איך תצדק בו מתנה מאחר ש"אנכי הולך ערירי", אם כן אינו רק לפי מעט ימי חיי דכיון שאין לי למי להוריש לא יצדק עליו שם מתנה כלל.

ולזה בישרו יתברך "לא יירשך זה", והנה כפל הוא יתברך הדיבור של "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" שהיה מזלך לישרף וראית שינוי המזל, כדי שתדע שגם מזל זה שמורה שלא יהיה לך זרע גם מזל זה ישתנה "לתת" לך את הארץ הזאת "לרשתה", לא שיהיה בקנין פירות, רק "לרשתה", שהוא קנין הגוף. ומה הפרש בין קנין כל ימי חיך או לקנין הגוף, היינו לענין שקנין הגוף לחלוטין שלו וקנין פירות אינו אלא לימי חייו, לכן אני אומר לך "לרשתה" שהיא ירושה שהיא קנין גוף להוריש לזרעך אחרך.

(הגדה של פסח ברכת השיר פסקת ברוך שומר)

*

ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב: ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וגו'. והוא שלא כסדר. והנה כבר דרשו חז"ל (בראשית רבה מ"ה ה) שאמר לה המלאך "הנך הרה" שהפילה עובר הראשון.

ויראה שמלאך ראשון לא בא בתואר מלאך ולא לבש 'מלאכות', כי אם כשואל את פיה, וגם היא לא הרגישה בו שהוא מלאך, וכאשר הרגישה שהוא מלאך כשאמר לה "הרבה ארבה את זרעך כו'", לבשה חרדה וכמו שאמר מנוח (שופטים יג כב) "מות נמות כי אלהים ראינו", ואז נתקיים בה קללת שרה והפילה עובר, עד שבשרה שנית "הנך הרה".

*

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד: ויאמר אברם וגו' מה תתן לי ואנכי הולך ערירי. ויש לדייק במילת "לאמר". וגם מה זו שהשיב "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי".

ויראה לפי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים (יבמות סד א) והנה אברהם ידע שלפי המזל שלו אינו מסוגל להוליד. והתוס' בשבת (קנ"ו. ד"ה אין) כתבו אהא דאמר רב אין מזל לישראל, וזה לשונם דהא דאמר רבא (מו"ק כח.) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא ותירצו על ידי זכות גדול משתנה המזל.

ואם כן בתחילה לא העלה אברהם אל לבו להתפלל לשנות מזלו, אבל אחר שאמר לו הקב"ה "שכרך הרבה מאוד" כיון ששמע שזכותו גדול, על כן ערב לבו לבקש על בנים, כי על ידי זכות גדול משתנה המזל.

וזהו "והאמין בה" ויחשבה לו צדקה, כי ידוע שהצדקה משנה כח המזל כמו שנאמר (דברים טו י) "נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך כו", ודרשו חז"ל (שבת קנ"א:) גלגל הוא שחוזר בעולם. וזהו פירוש הפסוק "נתון נתן לו", שמה שאתה נותן לו מקרי אצלך נתינה, כאילו הוא נתן לך, כי הגלגל חוזר בעולם ויקרה שמזל שלך יורד למטה כמו גלגל שחוזר, אז "יברכך ה'" לשנות המזל המורה על עניות ושפלות, וזהו "והאמין בה" ויחשבה לו צדקה, כמו שצדקה משנה כח המזל כך ישתנה מזלו.

*

ה' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי. והענין כי אברהם ראה במזלו שנתחייב מיתה כמו שאיתא במקובלים שהיה צריך לתקן חטא אדם הראשון שהיה בו חטא עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, לכן נצרך בכבשן אש, נגד "פסילי אלהיהם תשרפון באש" (דברים ז כה) כמו שכתב במגלה עמוקות פרשת לך לך, וכן בבראשית רבה (פרשת תולדות פג ב) משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו לישרף, ולא ניצל אלא בזכות יעקב, וכן כתב שם בנזר הקודש גם כן

לכן אמר "ואנכי עפר ואפר" כבר הייתי ראוי להיות עפר בימי המלכים שרדף אחריהם ואפר בימי נמרוד שהשליכו לכבשן אש, לכן אברהם מצד מזלו היה ראוי לידון בשריפה או בסייף, כי חטא אדם היה שפיכות דמים ששפך דמו של כל העולם, לכן אברהם מצד מזלו היה ראוי לישרף בימי נמרוד וליהרג במלחמת

אתה אל ראי כי אמרה הגם הלום", במדבר, "ראיתי, אחרי רואי".
וזה "הנה בין קדש ובין ברד", שהוא בבל, לכן לא זכתה למראה
נבואה רק בשביל שכבר ראתה.

*

ותקרא שם ה' הדבר אליה אתה א-ל ראי כי אמרה הגם הלום
ראיתי אחרי ראי: על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש
ובין ברד: אין לו המשך. ונראה כי איתא בזוהר (ח"א פ"ד): שאין
השכינה שורה בבבל, ומקשה מיחזקאל, ומתריך שכבר נגלה לו
השכינה מעיקרא בארץ ישראל, וזהו "ותקרא שם ה' הדובר אליה

פלפולא דאורייתא

שליחות לענין מילה, כיסוי הדם, ולימוד תורה ולימוד אומנות לבנו

דמי. ולא צריך לטעמא דשליחות כלל. ולכן שפיר צריך קרא
למעט אשה.

ובהכי ניחא מה שתמהו התוס' ל"ל ולא אותה הא ה"ל מצות עשה
שהזמן גרמא, ולפי זה ניחא דודאי עיקר המצוה מוטלת על האדם
עצמו שיהיה כל בר ישראל נימול.

והתורה הטילה חיוב זה על האב היכא דאיתי' שישתדל שתקיים
מצות מילה בבנו. ובליתיא לאבוה החיוב ומצוה שתולה בזולתו
ר"ל בנימול עצמו ואין מוטל על אחר כי אם ההשתדלות. ולענין
השתדלות לא שייך זמן גרמא דגם יום ולילה לא ישקוט ולא ינוח
בכדי שתקיים המצוה במועדה ובזמנה ואף קודם שמנה.

(שו"ת משיבת נפש יו"ד תשובה מ')

*

עניני דף היומי

שבועה בכתב ובראשי תיבות

בשוחט שקבל עליו בכתב בח"ח [בחרם חמור] ובשבועה
דאורייתא שלא ישחוט, ועתה נתחרט. הנה כתב לא מיקרי
שבועה וביטוי שפתים. ונ"ל ראייה מסוטה דף כ"ז ממעטינן
אילמת שאינה שותה שנא' ואמרה האשה אמן, ובשבועות דף
כ"ט דייקנן מסוטה דעונה אמן כמוציא שבועה מפיו דמי. א"כ
ע"כ אמן, אינו אלא בענין שנאמר בסוטה, וא"כ בסוטה ודאי
אפילו יכולה לכתוב לא מהני, וכן פסק הרמבם פ"ב ה"ב מסוטה,
ג"כ בסתם דאילמת אינה שותה, א"כ מוכח דמפי הכתב לא מהני.
וגם בריש פ' מי שאחזו דף ע"א פריך הא יכול לדבר מתוך הכתב,
משמע היכא דממעטינן אילם אפי' יכול לדבר מתוך הכתב לא
מהני. וגם בסנהדרין דף ע"א "ואמר" פרט לאילמין, משמע נמי
דמפי הכתב לא מקרי אמירה.

ועוד נ"ל דאפילו אמר בפה הלשון הנאמר בשטר [בראשי
תיבות], בח"ח ובשד"א [בחרם חמור ובשבועה דאורייתא], לאו
ביטוי שפתים היא מקרי כיון שאינו אלא ראשי תיבות, דהא
בריש נדרים (דף י') דקונם קונח הוה כינוי לקרבן, ופליגי שם ר'
יוחנן וריש לקיש חד אמר לשונות נכרים הם וחד אמר לשון
שבדו להם חכמים, ומשמע דבאמר רק קונם לחוד לא הוה ביטוי
דעכ"פ בעינן איזה לשון, וא"כ דעכ"פ בעינן איזה לשון וא"כ נוטין
הדברים דאפילו אמר הריני מקבל בח"ח ובשד"א לא הוה ביטוי
שפתים, וכן משמע מהא דאילמת אינה שותה שאינה יכולה לומר
אמן, אף דידוע שאילמין עכ"פ יכולין לדבר אות אחת, בפרט
האלף שהוא ממוצא הגרון ובקל תוכל לומר, אלא ודאי ראשי
תיבות לא מהני.

(שו"ת משיבת נפש אה"ע תשובה כ"א)

כבר קרא הש"ך תגר על מה שנוהגין שאבי הבן מכבד לאחר למול
את בנו עיין בש"ך ח"מ סימן שפ"ב. ואני אומר מנהג ישראל
תורה, דכיון דגלי רחמנא היכא דלא מהליה אבוה מחייבי בי דינא
למהלי א"כ מצות המילה מוטלת על כל אדם שמחוייב למולו
היכא דלא מהלי אבוה. א"כ מה שצוותה התורה המצוה על האב.
היינו שהוא מחוייב להשתדל שיהי' בנו נימול והן אם מלו בעצמו
או ע"י זולתו שפיר מקיים מצוה שלו בהשתדלותו שיהיה בנו
נימול.

וזהו כמו שאמרו שחייב ללמדו תורה. ואם שוכר לו מלמד ודאי
יוצא גם כן וכמו כן אם משתדל שאיש א' ללמוד עמו חנם קיים
עכ"פ מצוותו. וכן אמרו שחייב ללמדו אומנות ואין ר"ל שחייב
ללמדו בעצמו רק בהשתדלותו שילמדו בנו דבר זה מקיים
המוטל עליו ואין מוטל על האב כי אם ההשתדלות להוציא אל
הפועל שתקיים המצוה. ומה"ט נמי בכיסוי הדם שהמצוה על כל
ישראל גם כן רק התורה הטילה המצוה על השוחט שתקיים
על ידו מצות כיסוי. ואם מבקש איש אחר והאחר מכסה גם כן
לא ביטל מצוותו שהחייב על השוחט שמחוייב להשתדל
שתקיים המצוה ואינו רשאי להפטר מבלי שיהיה הדם מכוסה
כדת וכמ"ש.

וראייה לזה דבחולין פ"ק דף ט' אמרינן ת"ח צריך שילמוד שלשה
דברים כתב שחיטה ומילה. ואם איתא דהמצוה מוטלת דוקא על
אביו. אמאי לא יהיה חיוב על כל אדם ללמוד מצות מילה כמו
שמחוייב לעשות כל השתדלות ללמוד דיני ברכות ונטילת לולב
ושופר כדאמרינן הכל חייבין ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר
ולולב בכדי שתקיים המצוה על ידי עצמו. ואם אחר מל הרי
בטל מצות עשה. אלא ודאי דבר פשוט שגם במניח לאחר למול
מקיים מה שמוטל עליו. ואפילו מלו ע"י קטן דלית ביה משום
שליחות מ"מ עיקר המצוה אינה אלא שלא יניח בנו ערל וגם
מצוה דידיה הוא שאין אחר רשאי לגזול המצוה בלא דעתו.

ועוד הא בע"ז דף כ"ז איכא מ"ד דאשה פסולה למול. וכתבו
התוספות דלפ"ז אותו ולא אותה צריך שאינה חייבת לבקש
למוהלו. וקשה ל"ל קרא להכי דבשלמא הוא שעיקר מצוה עליו
אם אין יכול לעשות בעצמו ודאי צריך לעשות שליח במקומו.
אבל היא שאינה יכולה למול בעצמה אם כן אין המצוה עליה א"כ
גם שליח אינה יכולה לעשות כדאמרינן בקדושין דף מ"ד גבי
כהנים דאי שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן
למיעבד ושליח משוינן. אם כן למה תבקש שליח למול. אלא
ודאי במצוה שמוטלת על כל אדם כמו מילה וכיסוי דם פשיטא
לן שעיקר המצוה שישתדל שיהיה בנו נימול הן על ידו או על יד
אחר כמו שמל על ידי סכין ומל ע"י אחר כיד אריכתא וסכין ארוך